

PARTICULARITĂȚILE ȘI MODALITĂȚILE DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR MOBILE DE LEGI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Valeriu BABĂRĂ

Catedra Drept Internațional și Drept al Relațiilor Economice Externe

The approached subject in this article is being consecrated to the characteristics and modalities of solving the mobile conflicts of laws in the private international law.

Thus are being analyzed different doctrinaire opinions about the way of solution of the conflicts of the law, as well as how is prosecuted the solution of these, adapted to the settlement established by the conflict of law of R. of Moldova.

În materia dreptului internațional privat conflictul mobil de legi reprezintă situația în care un raport juridic este supus în mod succesiv la două sisteme de drept diferite, ca urmare a schimbării punctului de legătură al normei conflictuale.

De exemplu, două persoane căsătorite având cetățenia Republicii Moldova își schimbă cetățenia, devenind cetățeni italieni. Într-o atare situație se pune problema determinării domeniului de aplicare a celor două legi naționale, adică: privitor la efectele căsătoriei se va aplica legea Republicii Moldova sau legea Italiei?

Conflictul mobil de legi se caracterizează prin două particularități esențiale:

- a) prima particularitate constă în faptul că acest conflict afectează legea aplicabilă și nu norma conflictuală;
- b) a doua particularitate rezidă în faptul că conflictul între legile aplicabile apare datorită schimbării punctului de legătură, de care depinde determinarea legii aplicabile.

Conflictul mobil de legi poate interveni numai în legătură cu raporturile juridice cărora le sunt aplicabile norme conflictuale cu puncte de legătură mobile, care pot fi schimbate în timpul existenței raportului juridic respectiv, pe când raporturile juridice guvernate de norme conflictuale cu puncte de legătură fixe nu sunt susceptibile de a genera conflicte mobile de legi.

Astfel, conflictul mobil de legi poate interveni în următoarele domenii:

✓ *Statutul personal*, prin schimbarea cetățeniei sau domiciliului, *lex patriae* și *lex domicilii* constituind principalele forme ale legii personale (*lex personalis*). În situația când statutul personal este în dependență de alt punct de legătură, conflictul de legi depinde de acesta.

✓ *Statutul organic al persoanei juridice*, prin schimbarea sediului social, în cazul când legea națională se determină după sediu*.

✓ *Statutul real mobil*, prin deplasarea bunului dintr-o țară în alta, cu referire la regimul juridic al bunurilor. În materia bunurilor imobiliare conflictul mobil de legi nu este posibil, avându-se în vedere că punctul de legătură este constant.

✓ *Materia succesiunii testamentare*, care este supusă legii personale (*lex patriae, lex domicilii*) a testatorului, dacă cetățenia sau domiciliul testatorului se schimbă înainte de decesul acestuia. În acest sens, art.1623 alin.(2) din Codul civil stabilește că întocmirea, modificarea sau revocarea testamentului sunt considerate valabile dacă actul respectă condițiile de formă aplicabile la data când a fost întocmit, modificat sau revocat, ori la data decesului testatorului, conform oricărei din următoarele legi:

- legea națională a testatorului;
- legea domiciliului acestuia;
- legea locului unde actul a fost întocmit, modificat sau revocat;
- legea locului unde se află imobilul ce constituie obiectul succesiunii testamentare;
- legea instanței de judecată sau a organului care îndeplinește procedura de transmitere a averii succesoriale.

✓ *Drepturile creditorului asupra patrimoniului debitorului*, în situația când acesta din urmă își schimbă cetățenia sau domiciliul până la achitarea creanței. Referitor la acest caz este de presupus că drepturile creditorului sunt cărmuite de legea țării în care debitorul își are domiciliul.

* Se referă la sistemele de drept în care naționalitatea persoanei juridice se determină potrivit criteriului sediului social (Franța, Germania, România etc.), nu este, însă, cazul Republicii Moldova, având în vedere că naționalitatea persoanei juridice în dreptul conflictual al Republicii Moldova se determină potrivit criteriului încorporării (art.1596 din Codul civil).

Problema principală ridicată de conflictul mobil de legi constă în modul de determinare a domeniului de aplicare a legilor aflate în conflict.

În legătură cu această problemă în doctrină au fost expuse câteva teorii, dintre care vom analiza pe cele mai reprezentative.

- Potrivit unei opinii [1], se consideră că domeniul de aplicare a celor două legi este determinat în conformitate cu regulile conflictului de legi în timp, avându-se în vedere că conflictul mobil de legi constituie un conflict de legi în timp, cu unele deosebiri*, care însă nu sunt de natură să determine soluții diferite celor două feluri de conflicte de legi. Astfel, asemănările dintre aceste două conflicte privitor la finalitatea lor justifică aplicarea regulilor dreptului tranzitoriu intern (conflictul de legi în timp) și conflictului mobil de legi. În acest caz, urmează să fie aplicată legea statului competentă asupra efectelor viitoare ale unei situații ce a luat naștere sub autoritatea legii unui alt stat. Așadar, condițiile de validitate ale situației juridice și efectele produse până la schimbarea punctului de legătură rămân supuse legii anterioare, iar efectele viitoare sunt supuse legii noi, devenită aplicabilă prin schimbarea punctului de legătură [2].

Cu privire la conflictul mobil de legi, regulile dreptului tranzitoriu intern presupun următoarele adaptări: a) în general, legea nouă nu poate retroactiva; b) uneori, se aplică legea mai favorabilă părților [3].

Această soluție, potrivit căreia domeniul de aplicare a celor două legi este determinată potrivit conflictului de legi în timp, este caracteristică și pentru dreptul englez [4], unde în materia raporturilor de familie se consideră aplicabilă legea nouă, ajungându-se chiar la schimbarea naturii căsătoriei. Astfel, în dreptul englez se apreciază că pentru validitatea căsătoriei se are în vedere legea din momentul încheierii ei, deși s-a schimbat ulterior punctul de legătură, în timp ce pentru a decide dacă instanța engleză este competentă pentru a judeca o cauză matrimonială, se are în vedere legea în vigoare la data introducerii acțiunii.

- Într-o altă opinie [5], se afirmă că problema avută în vedere urmează să fie soluționată în exclusivitate prin dreptul internațional privat, abandonând soluțiile dreptului tranzitoriu. Potrivit acestei opinii, se impune tendința de a supune raportul juridic legii anterioare și nu legii ulterioare care ar rezulta din schimbarea punctului de legătură, punându-se accentul pe necesitatea menținerii stabilității instituțiilor și situațiilor juridice existente la momentul dat.

- Dintr-un alt punct de vedere [6], sunt propuse criterii fixe în dependență de formarea sau efectele raportului juridic. Astfel, pentru formarea raportului juridic, punctul de legătură al normei conflictuale este localizat la data constituirii dreptului, cum ar fi dobândirea bunurilor mobile, care este supusă legii locului situației acestora la data dobândirii. În ceea ce privește efectele raportului juridic, acestea se disting, în primul rând, prin epuizarea dintr-o dată (*uno icto*), cum ar fi plata prețului, legea aplicabilă fiind determinată după punctul de legătură de la data nașterii raportului juridic și, în al doilea rând, prin caracterul permanent, cum ar fi raporturile dintre părinți și copii, legea aplicabilă determinându-se după punctul de legătură din momentul realizării efectelor juridice.

- Într-o altă formulare [7], se menționează că soluția pentru determinarea domeniului legilor aflate în conflict nu poate fi exprimată, aceasta depinzând de la caz la caz, preconizându-se pronunțarea unor soluții în urma interpretării fiecărei norme conflictuale în funcție de caracterele sale.

- Potrivit Convenției de la Haga (1958) privind legea aplicabilă transferului proprietății în caz de vânzare cu caracter internațional de obiecte mobile corporale, prin dispoziția art.3 se face următoarea distincție:

- în raporturile dintre părți, cumpărătorul dobândește proprietatea lucrului în conformitate cu dreptul țării în care se află lucrul la momentul vânzării;

- în raporturile față de terți, transferul proprietății asupra obiectelor mobiliare corporale este supus legii țării în care sunt situate lucrurile la momentul când s-a făcut reclamația.

Având în vedere varietățile soluțiilor privitor la determinarea domeniului de aplicare a legilor aflate în conflict, considerăm că această determinare urmează să fie făcută potrivit normei conflictuale a țării cu care raportul juridic are legătură, în urma schimbării punctului de legătură. În acest caz, determinarea poate fi

---

* Asemănarea conflictului mobil cu conflictul în timp al legilor interne ale unui stat constă în faptul că ambele implică aplicarea cu privire la un raport juridic, a două legi în mod succesiv. Deosebirile sunt următoarele: a) conflictul mobil de legi există între două sisteme de drept diferite, pe când conflictul în timp se referă la două legi care aparțin aceluiași sistem de drept; b) în cazul conflictului mobil de legi, ambele sisteme de drept rămân în vigoare (sunt simultane), chiar dacă acestea se aplică în mod succesiv cu privire la acel raport juridic, pe când în cazul conflictului în timp, cele două legi nu sunt în vigoare simultan, ci o lege anterioară este abrogată și înlocuită cu o lege nouă.

expresă sau implicită. Totodată, aplicarea acestei norme conflictuale nu exclude luarea în considerație a normei conflictuale a țării, cu care raportul juridic avea legătură anterior schimbării punctului de legătură, aceasta putându-se face în limitele prevăzute de norma conflictuală ulterioară schimbării punctului de legătură. Astfel, soluția poate fi diferită de la o materie la alta, cum ar fi vorba despre statutul personal sau statutul real mobil.

Soluția implicită a normei conflictuale urmează să fie dedusă și din alte aspecte privind conflictul mobil de legi respectiv, cum ar fi principiul neretroactivității legilor, dar care nu se poate aplica în mod automat și în toate cazurile.

Așadar, conflictul mobil de legi trebuie să reprezinte o situație normală, adică să nu se fi creat în mod fraudulos, ceea ce înseamnă că în cele două situații soluțiile sunt diferite.

Practica internațională confirmă faptul că nu se poate atribui o soluție unică tuturor conflictelor mobile de legi, această situație reflectându-se și în reglementările cuprinse în dreptul Republicii Moldova, așa după cum vom vedea în exemplele de mai jos.

Conflictul mobil de legi urmează să fie soluționat în conformitate cu dispozițiile normelor conflictuale sau ale altor norme juridice din sistemul de drept al statului forului. Prin urmare, norma juridică a Republicii Moldova este cea care trasează acțiunea în timp a dreptului național și/sau a celui străin cu privire la un raport juridic.

Norma conflictuală a Republicii Moldova cu care raportul juridic are legătură ulterior schimbării punctului de legătură poate acorda prioritate uneia sau alteia din cele două legi aflate în conflict, soluțiile fiind diferite de la o situație la alta.

În continuare vom analiza reglementările cuprinse în dreptul internațional privat al Republicii Moldova privind soluționarea conflictului mobil de legi.

✓ Art.1602 alin.(1) din Codul civil prevede că dobândirea și stingerea dreptului de proprietate și a altor drepturi reale asupra bunului se determină conform legii statului pe al cărui teritoriu se află sau era situat bunul la momentul când a avut loc acțiunea ori o altă împrejurare ce a servit drept temei pentru apariția sau stingerea dreptului de proprietate sau a altor drepturi reale dacă legea nu prevede altfel.

În acest caz, apreciem că se va aplica legea veche, având în vedere că faptul juridic care a generat dreptul respectiv s-a produs anterior schimbării situației bunului respectiv. Menționăm că această soluție are ca scop reprimarea fraudei la lege în materie.

✓ Art.157 alin.(1) din Codul familiei stabilește că drepturile și obligațiile patrimoniale și nepatrimoniale ale soților se determină de legislația statului în care aceștia își au domiciliul comun, iar în lipsa domiciliului comun – de legislația statului unde aceștia au avut ultimul domiciliu comun.

În această situație, urmează a fi aplicată legea nouă, respectiv legea ultimului domiciliu al soților, în eventualitatea schimbării domiciliului.

✓ Art.1623 alin.(2) din Codul civil dispune că întocmirea, modificarea sau revocarea testamentului sunt considerate valabile dacă actul respectă condițiile de formă aplicabile la data când a fost întocmit, modificat sau revocat, ori la data decesului testatorului, conform oricărei din următoarele legi: a) legea națională a testatorului; b) legea domiciliului acestuia; c) legea locului unde actul a fost întocmit, modificat sau revocat; d) legea locului unde se află imobilul ce constituie obiectul succesiunii testamentare; e) legea instanței de judecată sau a organului care îndeplinește procedura de transmitere a averii succesoriale.

Potrivit acestui text de lege, testamentul este considerat valabil dacă se respectă condițiile oricăreia dintre legile menționate, care, din punctul de vedere al conflictului mobil de legi, poate fi atât legea veche (de la data când testamentul a fost întocmit), cât și legea nouă (din momentul decesului testatorului). Așadar, în acest caz, cele două legi (veche și nouă) nu se exclud, ci oricare dintre acestea poate fi competentă a governa forma testamentului.

Pentru situațiile în care reglementările legale, în care legea Republicii Moldova nu oferă soluții privind conflictul mobil de legi, considerăm că acesta urmează a fi soluționat aplicându-se prin analogie dispozițiile cu privire la rezolvarea conflictului de legi în timp din dreptul intern, dar, totodată, avându-se în vedere și particularitățile contextului juridic internațional în care acest conflict a apărut.

Conflictul în timp al normelor conflictuale ale forului există în situația în care, în cadrul aceluiași sistem de drept, apare o normă conflictuală nouă, care determină aplicarea legilor în spațiu în mod diferit de norma anterioară. Astfel, în dreptul Republicii Moldova un asemenea conflict s-a creat, de exemplu, la momentul intrării în vigoare a noului Cod civil, abrogând dispozițiile art.601, care prevedea că raporturile izvorâte din

sucesiune sunt reglementate de legea țării unde cel ce a lăsat moștenirea a avut ultimul domiciliu, norma conflictuală actuală stabilind, prin intermediul art.1622 alin.(1), că legea aplicabilă raporturilor de succesiune cu privire la bunurile mobile sunt guvernate de legea națională în vigoare la momentul decesului persoanei care a lăsat moștenirea.

În legătură cu soluționarea acestui tip de conflict de legi pe planul dreptului internațional privat sunt exprimate câteva opinii privitor la această problemă. Însă, într-o manieră majoritară se consideră [8] că acesta trebuie soluționat prin aplicarea regulilor conflictului în timp din dreptul intern, valabil pentru soluționarea conflictului în timp între normele care reglementează materia cuprinsă în conținutul normei conflictuale respective. Această soluție este aplicabilă doar în situația când legea nouă nu prevede în mod expres un anumit mod de soluționare a conflictului.

Referințe:

1. Loussouarn Y., Bourel P. Droit International Prive. - Paris: Dalloz, 1989, 3e edition, p.353.
2. Filipescu I.P., Filipescu A.I. Drept Internațional Privat. - București: Actami, 2002, p.182.
3. În acest sens, *a se vedea*: Fuerea A. Drept Internațional Privat. - București: Universul Juridic, 2005, p.68.
4. Graveson R.H. Conflict of Laws. Private International Law. - London, 1974, p.401-405.
5. Bartin E. Principes de droit international prive selon la loi et la jurisprudence francaise. Vol.I. - Paris, 1930, p.193.
6. Rigaux Fr. Le conflict mobil en droit international prive. Cours de l'Academie de droit international, 1966, I, p.366.
7. Dicey A.V., Morris J.P. The conflict of laws. Vol.I. - London, 1980, 10e edition, p.55.
8. Batiffol H., Lagarde P. Droit International Prive. Tome I. Ed.VII, 1993, p.379.

Prezentat la 29.06.2009